

Bakkelandskabet omkring Issehoved og Stavns Fjord er skabt af de gletschere, der skred ind over Danmark i sidste istid. Senere har ændringer i havniveauet, der satte ind i forbindelse med den endelige bortsmeltning af ismasserne, sat deres yderligere præg på landskabet. Men inden øen for alvor blev oversvømmet af havet, var den i lang tid landfast med Jylland. Dette tidsrum betegnes Fastlandstiden.

De landområder, der i årtusinder havde været dækket af gletscheris, blev ved istidens afslutning ret hurtigt aflastet for en enorm vægt. Det betød, at jordoverfladen simpelthen begyndte at hæve sig i takt med den aflastning, som de bortsmeltede ismasser bevirkede.

Foto: Ole Malling.

Fossil kystskrænt, Issehoved, Nordsamsø. Tidligere slog havets bølger ind mod kysten og skabte skrænten.

Et eksempel fra dagligdagen kan illustrere princippet om landhævning således: Når man rejser sig fra en lædersofa, efter at have siddet i den et stykke tid, er hynderne først noget fladtrykte. Efter et lille stykke tid begynder de at genvinde deres oprindelige form. Skummet i hynderne reagerer forsinket og kompenserer for det nye (og manglende) tryk ved at svulme op: Hynderne hæver sig.

Den dag i dag kan man stadig måle en lille landhævning visse steder i Danmark, der er et resultat af ismassernes tryk på jordoverfladen for over 10.000 år siden.

For omkring 9.000 - 10.000 år siden var temperaturen steget så meget, at de enorme ismasser, der havde dækket det meste af den nordlige halvkugle i hen ved 70.000 år, endeligt smeltede helt bort. Der dannedes så meget smeltevand, at vandstanden i havet steg drastisk og oversvømmede store dele af Samsø's, og det øvrige Danmarks, kystnære områder.

Landhævningen kunne dog ikke holde trit med den stigning i det generelle havniveau, som smeltevandet med tiden skabte. Det betød, at store dele af Nordsamsø og Stavns Fjord blev oversvømmet. Man kan sige, at landskabet druknede. Først i Stenalderen indhentede landhævningen atter stigningen i havniveauet. Går man derfor helt ud på spidsen af Issehoved og vender ryggen til vandet, kan man inde mod land se en stejl skrænt. Den rejser sig markant over det foranliggende og helt flade område. Skrænten markerer på fornem vis Stenalderhavets kystlinie og den foran liggende flade er i virkeligheden Stenalderhavets gamle havbund.

Man må derfor forestille sig et Samsø, der så noget anderledes ud i Stenalderen. Øen var delt i to selvstændige øer, én i nord og én i syd. Hele det flade område syd for Mårup, Nordby Hede og hele det nuværende

Stavns Fjord lå under havets overfalde. Kun de højeste bakketoppe forblev oven vande, som små øer og holme. Samsø fik først sit nuværende udseende langt senere, da landhævningen omsider oversteg havstigningen og atter tørlagde Stenalderhavets kystnære områder.

Foto: Ole Malling.

Issehoved rev. I baggrunden ses den gamle kystskrænt.

Siden Stenalderhavets højeste vandstand har Samsø hævet sig godt 3 meter. Sideløbende med denne hævelse har kystprocesserne været med til at binde det gamle ørige sammen til det, vi i dag kender som Samsø.

Flora og fauna er i særklasse på både Issehoved og i Stavns Fjord. Begge knytter sig i høj grad til landskabstypen. Planterne er nøjsomme og tåler saltpåvirkning. Overalt findes derfor strandmalurt, engelskræs, hindebæger, kilebæger, strandmandstro og kveller. Stavns

ISSEHOVED OG STAVNS FJORD

Fjord byder desuden på ideelle betingelser for ynglefugle. Fjorden er en af de vigtigste lokaliteter for edderfugle – her ruger ca. 500 - 1000 par.

Fortsæt gerne turen til Stavns Fjord området og parker ved Naturskolens p-plads. Gå op på den lille høj "Grønhoved", der udgør en lille halvø i fjorden. Her kan man danne sig et godt overblik over den indre del af fjorden.

Ved lavvande kan man være heldig at se sæler på sandbanken ud for Lilleøre. Sandbanken blotlægges ved ebbe. Tag en kikkert med og se sælerne holde hvil.

Stavns Fjord er et værdifuldt natur- og kulturlandskab. Flere områder langs fjorden og de fleste af holmene har således aldrig været under plov. Overdrev og strandenge har ikke været græsset i århundreder. Det skaber gode betingelser for en bevarelse af det oprindelige landskab.

Foto: Tove Stockmarr, Midsønderfjords Museum.

Også voksne kan få timer til at gå med at undersøge livet i Stavns Fjord.

Andet:

Samsø Naturskole
Langørvej 12
8305 Samsø
<http://www.samsonaturskole.dk/>

Stavn Fjord og Issehoved på Samsø Gå tur på "månen"

På afstand ligner det virkelig issen på en skaldet mands hoved eller "månen", som fænomenet også kaldes. Og hvem ved? Måske er det netop det billede, man har set for sig, da nordspidsen af Samsø blev navngivet. For her er ingen buske og træer, men et helt nøgent og bart landskab, der kun dækkes af græsser og urter.

I virkeligheden er "månen" en kystskrænt, der blev dannet af havets bølger for 7.000 år siden. På dette tidspunkt stod havet noget højere, hvorved det oversvømmede store dele af landets kystnære områder. I de efterfølgende årtusinder har landet stille og roligt hævet sig, så den gamle havbund er blevet helt tørlagt.

Hvor:

Issehoved og Stavns Fjord ligger på Nordsamsø.

Koordinater:

55-997025
10-555329

Find flere steder på:
www.geus.dk/naturperler

GEUS

www.geus.dk

Tekst:

Geolog, naturvejleder Tove Stockmarr